

35. Bulvinskyi, A. H. (2011). Valuable aspects of foreign policy alternatives of Ukrainian authority at contemporary stage. In *Ukraine between Russia and European Union: search of identity* (pp. 81-84). Kyiv: Borys Grinchenko Kyiv University (in Ukr.).
36. Putin V. (2007, April 27). Message to Federal Meeting of Russian Federation of President of Russia Vladimir Putin. *Rossiiskaia Gazeta (Russian Newspaper)* (in Rus.).
37. *Appearance of Holiness Patriarch Kirill at the ceremonial openness of the III Assembly of Russian world*, 03.11.2009. Retrieved from <http://www.patriarchia.ru/db/text/928446.html> (in Rus.).
38. Gromyko, A. *Russian world: conception, principles, values, structure*, 26.03.2010. Retrieved from <http://www.russkiymir.ru/russkiymir/ru/ analytics/article/news0007.html> (in Rus.).
39. Pimenova, L. (1992). Idea of freedom in French revolution of the XVIII century. *Novaia i Noveishaia Istoriiia (Modern and Contemporary History)*, 1, 59-73 (in Rus.).
40. Druzenko, H. (Ed.). (2010). *Constitutional Acts of European Union (in Reduction of Lisbon agreement)*. Kyiv: "K.I.S." (in Ukr.).
41. Kniga, A.S., & Parhaev, V. N. (2004). *European integration*. Barnaul: Publishing House of Altai State Technical University (in Rus.).
42. Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2016). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity and Poverty*. Kyiv: Nash Format (in Ukr.).

УДК 659.3:351.862.4(477)

Валюшко І.О.*,

аспірантка,
Дипломатична академія України при МЗС України,
Київ, Україна. ivannavaljushko@gmail.com

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПІСЛЯ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ

Анотація. Висвітлюється шлях трансформаційних змін законодавства України в інформаційній сфері після початку збройного втручання Росії в Україну. Російська агресія виявила ряд прогалин законодавчої бази України у сфері інформаційної політики, які, своєю чергою, послаблювали протистояння України зовнішнім (російським) інформаційним впливам в умовах гібридної війни. У статті вказується, що деякі концептуальні документи, до прикладу Воєнна доктрина, були прийняті в останні роки з позиції сучасної безпекової ситуації та з урахуванням перспективи можливого приєднання України до військово-політичного союзу НАТО. Також звертається увага на те, що у новоприйнятих концептуальних документах йдеться про співпрацю України з Європейським Союзом та НАТО в інформаційно-військовій сфері. Стаття розглядає й законодавство, яке забороняє або значно обмежує контент країни агресора на радіо, телебаченні та в Інтернет просторі України. Також відзначається, що формування законодавства у даній сфері відбувається за принципом надолуження згаяного, що залишається основною проблемою в безпековій сфері. Натомість потрібно навчитися стратегічно планувати, прогнозувати інформаційну і безпекову політику країни.

Ключові слова: інформація, інформаційна безпека України, законодавство, нормативно-правова база, російська збройна агресія.

* Valiushko I.O., Ph.D student, Diplomatic Academy of Ukraine, Kyiv, Ukraine. ivannavaljushko@gmail.com
INFORMATIONAL SECURITY OF UKRAINE: TRANSFORMATION OF LEGISLATION AFTER
RUSSIAN INVASION

Аннотация. Освещается путь трансформационных изменений законодательства Украины в информационной сфере после начала вооруженного вмешательства России в Украину. Российская агрессия выявила ряд пробелов в законодательной базе Украины в сфере информационной политики, которые, в свою очередь, ослабляли противостояние Украины внешним (российским) информационным воздействиям в условиях гибридной войны. В статье указывается, что некоторые концептуальные документы, к примеру Военная доктрина, были приняты в последние годы с позиции современной политики безопасности и с учетом перспективы возможного присоединения Украины к военно-политическому союзу НАТО. Также обращается внимание на то, что в новопринятых концептуальных документах речь идет о сотрудничестве Украины с Европейским Союзом и НАТО в информационно-военной сфере. Статья рассматривает и законодательство, запрещающее или значительно ограничивающее контент страны агрессора на радио, телевидении и в Интернет-пространстве Украины. Также отмечается, что формирование законодательства в данной сфере происходит по принципу восполнения потерянного, что остается основной проблемой в сфере безопасности. Вместо этого необходимо научиться стратегически планировать и прогнозировать информационную политику и политику в сфере безопасности страны.

Ключевые слова: информация, информационная безопасность Украины, законодательство, нормативно-правовая база, российская вооруженная агрессия.

Abstract. The way of transformational changes of the legislation of Ukraine in the information sphere after beginning of Russian military intervention into Ukraine is covered. Russian aggression revealed a number of gaps in the Ukrainian legislation basis of Ukraine in the sphere of information policy which weaken opposition of Ukraine to external (Russian) informational influences under the condition of hybrid war. The article notes that some conceptual documents, for example the Military Doctrine, were adopted in recent years from the point of contemporary security situation and due to the perspective of possible joining of Ukraine with the NATO military-political alliance. Also attention is drawn to the fact that the newly adopted conceptual documents refer cooperation of Ukraine with the European Union and NATO in the information-military sphere. The article also discusses legislation prohibiting or considerably limiting the media content of the aggressor country on radio, television and Internet in Ukraine. It is also noted that the main remaining problem in the sphere of security is that Ukraine is merely rushing to keep its legislation to be in line with modern day challenges, rather than to be ahead of them. Instead, it is necessary to study how to plan strategically and predict actions in information and security sphere/

Key words: information, information security of Ukraine, legislation, normative-legal base, Russian armed aggression.

Постановка проблеми. Агресія РФ на сході України виявила невідповідність українського суспільства одразу ж здійснити дієвий спротив агресору спрямований на відновлення територіальної цілісності держави. Причиною цього стала не тільки зрадницька політика уряду В. Януковича, пов'язана з дезорганізацією Збройних Сил України (далі ЗСУ), неспроможністю силових структур дієво стримати сепаратистські, відцентрові тенденції на Сході України і в Криму, а й масована інформаційна атака (як прояв інформаційної війни) РФ проти України, що деморалізувала, а надалі — привернула на сторону так званого «Русского мира» певну частину населення на Сході і навіть в центральних регіонах України. По суті, інформаційна сфера виявилася однією найнезахищениших в безпековому секторі України, виявивши серйозні прогалини у системі законодавчого забезпечення інформаційного простору. Проте, разом з тим, російське збройне втручання в Україну стало двигуном у напрацюванні відповідного законодавства в інформаційній сфері.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Хоча тема формування інформаційного законодавства нині є досить актуальною для України, проте можна констатувати недостатньою кількістю досліджень у цій сфері. Найявні публікації

знаходяться переважно у юридичній площині, і дана проблематика досліджується у контексті мирного часу. Проблеми інформаційного законодавства України в сфері створення, поширення та використання інформації досліджували В. Конах, В. Цимбалюк, А. Бабінська, Б. Кормич, І. Арістова та ін.

Шляхи удосконалення нормативно-правового регулювання в сфері інформаційної безпеки досліджували С.Єсімов, О.Левченко та ін.

Аналіз новоприйнятих законодавчих актів зосереджено у напрацюваннях І. Беззуба, В. Горбуліна, І. Рудя. Також деякі коментарі експертів містяться у публікаціях інтернет-видань.

Мета статті. Проаналізувати основні законодавчі акти України, що стосуються питань інформаційної безпеки держави, які були прийняті внаслідок російської агресії.

Основні результати дослідження. За роки незалежності Україні вдалося напрацювала певну законодавчу базу у сфері національної інформаційної безпеки, яка і діяла до початку збройного вторгнення Росії в Україну, однак, як виявилось вона була не досконалою і відставала від сучасних реалій.

Основними концептуальними документами нормативно-правової бази у сфері забезпечення інформаційної безпеки стали Закон України «Про інформацію» (став першим базовим нормативним законом у цій галузі); Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу в Україні)» (1992), Закон України «Про авторське право і суміжні права» (1993) [1-3] та ін. Важливим етапом стало прийняття Конституції України, яка гарантувала кожному право на вільне збирання, зберігання, використання і поширення інформації. Конституція стала основним правовим базисом подальшої нормотворчості в інформаційній сфері. Втім ця нормотворчість, поряд з певними позитивами розвитку інформаційного поля, свободи і захисту інформації, не виявила необхідної дієвості в умовах інформаційної війни. Головне, ця нормотворчість не забезпечила реалізацію ст. 17 Конституції, яка ставить інформаційну безпеку до ряду найважливіших функцій держави, таких як захист суверенітету та територіальної цілісності [4].

Однією з причин теперішньої ситуації на Сході України стала нездатність держави дотриматись саме цієї функції у своїй внутрішній політиці. Відповідно, незабезпечення інформаційної безпеки призвело до втрати частини суверенітету та територіальної цілісності нашої держави.

З точки зору права, В. Цимбалюк та А. Бабінська справедливо вважають, що ураховуючи різноманіття проблем, досліджених в юридичній науці, слід зазначити, що аспект інформаційної безпеки в умовах глобалізації інформаційного простору ставить завданням вироблення теоретико-правових, методологічних, концептуальних, доктринальних, стратегічних, тактичних та оперативних правових засобів, здатних урегулювати суспільні інформаційні відносини, що здійснюються у взаємозв'язку з міжнародними правовими процесами гармонізації законодавства про інформаційну безпеку як підгалузь законодавства про інформацію [5]. Проте нині ситуація ускладнюється фактичним станом війни на території нашої держави, одним із основних чинників якої стала недостатня увага держави до інформаційної складової безпеки, у тому числі в правовій площині. Тому як, вказує О. Левченко, питання створення та функціонування системи

інформаційної безпеки держави необхідно включати до проектів всіх ключових профільних документів і, в першу чергу, концептуальних [6].

З початком російської військової агресії проти України, у якій інформаційний супровід почав відігравати ключову роль, розпочалася трансформація національного інформаційного законодавства. Стартовим нормативно-правовим актом у цьому напрямку стало рішення РНБО «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» від 28 квітня 2014 року, введене в дію Указом В. о. Президента України від 1 травня 2014 року № 449/2014. Поворотним твердженням документу стало: «Розглянувши стан забезпечення інформаційної безпеки, Рада національної безпеки і оборони України зазначає, що останнім часом Російська Федерація поширює недостовірну, неповну, упереджену інформацію про Україну, через що намагається маніпулювати суспільною свідомістю в Україні та за її межами» [7].

Документ також поставив завдання розроблення Стратегії кібернетичної безпеки України, Доктрини інформаційної безпеки України, механізму протидії негативному інформаційно-психологічному впливу, в тому числі шляхом заборони ретрансляції телевізійних каналів та ін.

Відзначимо, що цей указ розпочав формування якісно іншої нормативно-правової бази України у сфері інформаційної безпеки. Так, саме страшні наслідки російського втручання в Україну актуалізували питання інформаційної безпеки України. У цьому документі наголошено на необхідності прийняття основоположних документів в інформаційній сфері та внесення необхідних змін до вже існуючих.

З початком агресії Росії на Сході нашої держави та окупації Криму гостро постало питання перегляду основних принципів до забезпечення її оборони та територіальної цілісності та переосмислення ролі інформаційної безпеки.

З 2014 року законодавча база України у сфері інформаційної безпеки відчутно збагатилася. Загалом її можна поділити на 2 групи. Перша включає концептуальні, базові документи, такі як Доктрини та Стратегії, які визначають основні загрози та тенденції в інформаційній безпеці. Друга група містить Закони України, Укази Президента, рішення РНБО України, які забороняють контент країни агресора на радіо, телебаченні та в Інтернет просторі України.

24 вересня 2015 року була прийнята оновлена Воєнна Доктрина України [8]. Воєнна політика є невід'ємним компонентом діяльності кожної держави. У Доктрині відображені ідейні стовпи усієї військово-політичної діяльності держави. Серед головних тенденцій, які впливають на воєнно-політичну обстановку в регіоні довкола України, Доктрина чітко визначає інформаційну війну Російської Федерації проти України, модернізацію та вдосконалення спеціальними службами іноземних держав систем і комплексів технічної розвідки, нарощування їх можливостей, спроби несанкціонованого доступу до об'єктів інформаційної інфраструктури України, активну дестабілізуючу зовнішню політику і політику безпеки Російської Федерації щодо сусідніх держав, а також щодо міжнародних організацій, включаючи НАТО та ЄС. Також Доктрина визначає воєнно-політичні виклики, які можуть перерости в загрозу застосування воєнної сили проти України. Серед них: цілеспрямований інформаційний (інформаційно-психологічний) вплив з використанням сучасних інформаційних технологій,

спрямований на формування негативного міжнародного іміджу України, а також на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної обстановки, загострення міжетнічних та міжконфесійних відносин в Україні або її окремих регіонах і місцях компактного проживання національних меншин.

Доктрина також розглядає сценарії реалізації загроз воєнній безпеці України, серед яких — окрема спеціальна операція Російської Федерації проти України із застосуванням військових підрозділів та/або частин, вогневих ударів, інформаційних, інформаційно-психологічних операцій (дій) у сукупності з використанням невоєнних заходів, у тому числі миротворчих сил за відсутності відповідного рішення Ради Безпеки ООН. Також у документі зазначені основні недоліки внутрішньої політики України, які негативно впливають на забезпечення безпеки, де серед іншого вказано на недостатні та непрофесійні зусилля органів державної влади України у сфері протидії пропаганді та інформаційно-психологічним операціям Російської Федерації. Це, своєю чергою, вимагає спеціального навчання державних службовців для вирішення тих нових викликів, які постають сьогодні перед нашою державою.

Варто відзначити, що Доктрина визначає основні завдання воєнної політики, які торкаються інформаційної сфери у найближчий час і в середньостроковій перспективі. Серед них: удосконалення державної інформаційної політики у воєнній сфері; попередження та ефективна протидія інформаційно-психологічним впливам іноземних держав, спрямованим на підрив обороноздатності, порушення суверенітету і територіальної цілісності України, дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної обстановки, провокування міжетнічних та міжконфесійних конфліктів в Україні.

Значна увага інформаційній складовій у Доктрині приділена у ст. 32. Як основу кризового реагування на воєнні загрози та недопущення ескалації воєнних конфліктів Україна розглядає такі основні заходи і дії:

- взаємоузгоджене використання політико-дипломатичних, інформаційних та силових інструментів держави для протидії деструктивному тиску агресора на Україну та примушення його до дотримання норм міжнародного права та власних зобов'язань;

- посилення розвідувальної діяльності в інтересах підготовки та проведення Україною стратегічних комунікацій, контрпропагандистських заходів та інформаційно-психологічних операцій;

- підвищення ефективності спеціальних інформаційних заходів впливу в районі проведення антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях і на тимчасово окупованій території та зосередження сил і засобів для організації ефективної протидії проведенню ворожих інформаційно-психологічних операцій проти України [8].

Порівнюючи положення попередньої Воєнної доктрини 2012 року та сучасної 2015 року, слід відмітити, що перша була написана, виходячи із позаблокового статусу України, сучасна ж передбачає приєднання до військового блоку.

Окрім того, значна увага у документі приділяється співпраці України з ЄС та НАТО в інформаційно-військовій сфері. Зокрема, Доктрина декларує, що з метою досягнення переваги над воєнним противником мають бути посилені заходи з реалізації державної інформаційної політики на тимчасово окупованій противником території і міжнародній арені; забезпечення інформаційної складової

воєнної безпеки здійснюватиметься шляхом запровадження ефективної системи заходів стратегічних комунікацій у діяльність органів сектору безпеки.

Формування національних оборонних спроможностей буде здійснюватися шляхом: розроблення комплексного нормативного документу щодо проведення спеціальних інформаційних операцій, передбачивши узгодження понятійного апарату, визначення профільних структурних підрозділів державних органів та їх завдань і повноважень у мирний, воєнний час.

Поглиблення кооперації та співробітництва з НАТО і ЄС у сфері розвідки щодо протидії агресивній політиці Російської Федерації, міжнародним терористичним, релігійно-екстремістським та злочинним організаціям, боротьби з кіберзлочинністю передбачає залучення допомоги розвідувальних структур НАТО і ЄС, а також держав-членів НАТО і ЄС з питань реформування розвідувальних органів України, залучення для ресурсного забезпечення таких реформ коштів трастових фондів НАТО, отримання доступу до інформаційних мереж, які поповнюються за рахунок розвідувальної інформації з різних джерел, у тому числі від держав-членів НАТО і ЄС.

Важливо зазначити, що нова Воєнна доктрина, на відміну від попередніх документів стратегічного рівня, чітко визначає хто є агресором та загрозою. Втім він не позбавлений недоліків. Військові експерти, зокрема, Д. Васильєв наголошує на тому, що в доктрині слабко розкрита тема кібербезпеки, адже чимала частина гібридної війни відбувається в інформаційному просторі. Військовий експерт М. Сунгуровський вважає, що документ не має чіткої орієнтації на подальші дії в плануванні системи оборони. Натомість, від Воєнної доктрини як від документа (де держава визначає підходи до захисту своїх кордонів) вимагається комплексний підхід до проблем безпеки, що охоплює усі її виміри — в інформаційній, економічній, суспільній сфері. Військовий експерт В. Кабаненко наголошує, що в документі необхідно врахувати всі можливі загрози. Голова громадської ліги «Україна — НАТО», кандидат політичних наук С. Джердж вважає, що нова воєнна доктрина повинна передбачати не лише відмову від співпраці з Росією із широкого кола питань, але і запуск механізмів розвитку замкнутого циклу військового виробництва з провідними європейськими та американськими виробниками зброї. Але, як заявив військовий експерт В. Бадрак, все це буде неможливим доти, доки в Україні не з'являться закони про військово-технічне співробітництво, захист іноземних інвестицій, офсетні угоди, виробництві озброєнь і військової техніки, державне і приватне партнерство та ще низка інших важливих законів. Їхня відсутність фактично робить правила гри на українському ринку незрозумілими для іноземних компаній [9].

6 травня 2015 року РНБО схвалила проект нової Стратегії національної безпеки, яка розрахована до 2020 року [10]. Усі попередні стратегічні документи у сфері безпеки носили більш декларативний, аніж практичний характер. Даний документ базується на науковому підході. До його розроблення долучилися вітчизняні та міжнародні експерти, представники ЄС та НАТО.

Як відзначив академік Національної академії наук України, радник Президента України, директор Національного інституту стратегічних досліджень В. Горбулін, вперше за всю історію створення таких документів ця Стратегія містить конкретний варіант програмних дій з точки зору забезпечення стратегії національної безпеки України. «Ніколи попередні стратегії не завершувались ме-

ханізмом виконання всією державною структурою управління безпеки країни. У цій же Стратегії останні рядки чітко визначають, що головне керівництво питаннями, пов'язаними з національною безпекою країни, здійснює Президент, консолідацію і контроль виконує РНБО, безпосередню реалізацію програмних завдань виконує Кабінет Міністрів», — зазначив В. Горбулін [11].

Цей стратегічний документ передбачає забезпечення національної безпеки, окрім іншого, у сфері інформаційних ресурсів, критичної інфраструктури та кібербезпеки. Стратегія серед основних актуальних загроз національній безпеці України чітко визначає розвідувально-підривну і диверсійну діяльність, дії, спрямовані на розпалювання міжетнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі і ненависті, сепаратизму і тероризму, створення і всебічну підтримку, зокрема військову, маріонеткових квазідержавних утворень на тимчасово окупованій території частини Донецької та Луганської областей; інформаційно-психологічну війну, приниження української мови і культури, фальшування української історії, формування російськими засобами масової комунікації альтернативної до дійсності викривленої інформаційної картини світу та ін.

Окремими загрозами інформаційній кібербезпеці, а також інформаційним ресурсам Стратегія визначає:

- ведення інформаційної війни проти України;
- відсутність цілісної комунікативної політики держави, недостатній рівень медіа-культури суспільства;
- уразливість об'єктів критичної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів до кібератак;
- фізичну і моральну застарілість системи охорони державної таємниці та інших видів інформації з обмеженим доступом.

Важливим є те, що у документі прописані пріоритети забезпечення інформаційної безпеки. Мова йде про:

- забезпечення наступальності заходів політики інформаційної безпеки на основі асиметричних дій проти всіх форм і проявів інформаційної агресії;
- створення інтегрованої системи оцінки інформаційних загроз та оперативного реагування на них;
- протидію інформаційним операціям проти України, маніпуляціям суспільною свідомістю і поширенню спотвореної інформації, захист національних цінностей та зміцнення єдності українського суспільства та ін.

Пріоритетами забезпечення кібербезпеки і безпеки інформаційних ресурсів Стратегія визначає:

- розвиток інформаційної інфраструктури держави;
- створення системи забезпечення кібербезпеки, розвиток мережі реагування на комп'ютерні надзвичайні події (CERT);
- розвиток спроможностей правоохоронних органів щодо розслідування кіберзлочинів;
- забезпечення захищеності об'єктів критичної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів від кібератак, відмова від програмного забезпечення, зокрема антивірусного, розробленого у Російській Федерації;
- реформування системи охорони державної таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом, захист державних інформаційних ресурсів, систем елект-

ронного врядування, технічного і криптографічного захисту інформації з урахуванням практики держав-членів НАТО та ЄС;

– розвиток міжнародного співробітництва у сфері забезпечення кібербезпеки, інтенсифікація співпраці України та НАТО, зокрема, в межах Трестового фонду НАТО для посилення спроможностей України у сфері кібербезпеки та ін. [11].

Прийняття Стратегії національної безпеки України може вирішити базову проблему нашої держави — невідповідності національного інформаційного законодавства тим новим загрозам і викликам, з якими довелося зіштовхнутись у процесі російської агресії. Це дає початок формуванню повноцінної національної системи інформаційної безпеки.

Позитивним зрушенням у формуванні цілісної державної політики інформаційної безпеки є прийняття Стратегії кібербезпеки України. Документ був введений в дію Указом Президента України № 96/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України»» [12]. Метою Стратегії кібербезпеки України (далі — Стратегія) є створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави. Документ визначає основні загрози кібербезпеці, пріоритети та напрями її забезпечення.

Визначальними у Стратегії є концептуальні положення, які вказують, що державна політика у сфері кібербезпеки має бути спрямована на досягнення сумісності з відповідними стандартами ЄС та НАТО. Окрім того документ передбачає конкретні кроки для розбудови національної системи забезпечення захисту кіберпростору, своєчасного виявлення та нейтралізації кіберзагроз, а також запобігання їм з урахуванням практики провідних держав-членів НАТО та ЄС. Також у Стратегії йдеться про пріоритети та напрямки забезпечення кібербезпеки, координацію, взаємодію і розподіл повноважень та відповідальності органів сектору безпеки і оборони України в питаннях кібербезпеки, кіберзахисту та протидії кібертероризму і кіберзлочинності. Головним недоліком Стратегії водночас є те, що у ній відсутні визначення понять «кіберзлочин», «кібербезпека».

5 жовтня 2017 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [13]. Відповідно до цього Закону політику у сфері кібербезпеки формує і реалізує Кабмін. Це була не перша спроба законотворців впорядкувати питання кібербезпеки — попереднє обговорення 25 травня не увінчалось результативним голосуванням.

Відтепер за кібербезпеку, у рамках своїх повноважень, відповідальні міністерства, місцеві держадміністрації, органи місцевого самоврядування, правоохоронні органи, розвідка і контррозвідка, суб'єкти оперативно-розшукової діяльності.

Закон також вводить поняття Національної системи кібербезпеки, яка є сукупністю суб'єктів забезпечення кібербезпеки і взаємопов'язаних заходів різного характеру. Закон визначає необхідність впровадження єдиної (універсальної) системи індикаторів кіберзагроз з урахуванням міжнародних стандартів з питань кібербезпеки і кіберзахисту.

Так, фахівець з інтернет-безпеки Д. Снопченко вважає, що Закон досить узагальнений і до якихось безпосередніх дій не приведе. А ось закони і постанови, які будуть на його основі зроблені і реалізовані, мають бути більш конкретні.

Експерт зауважив, що відтепер до кіберзахисту залучили Міністерство оборони, крім ДСТСЗІ і СБУ, які займалися цим раніше.

На думку візонера проекту СЮнеер А. Погорілого, незважаючи на те що Закон неідеальний, він «дозволить зробити якісний крок в питаннях кібербезпеки країни, в тому числі при захисті критичної інфраструктури». При цьому правильним, на його думку, є проведення щорічного аудиту не тільки відповідно до міжнародних стандартів, але і щоб він здійснювався міжнародними аудиторами. «І найголовніше, щоб цей потужний інструмент використовувався за прямим призначенням, а не для тиску на “неугодних” і обмеження свобод громадян України», — додав А. Погорілий [14].

Важливим і визначним документом стала Доктрина Інформаційної безпеки, яка була введена в дію Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017. У загальних положеннях Доктрини вказується, що «...застосування Російською Федерацією технологій гібридної війни проти України перетворило інформаційну сферу на ключову арену протиборства. Саме проти України Російська Федерація використовує найновіші інформаційні технології впливу на свідомість громадян, спрямовані на розпалювання національної і релігійної ворожнечі, пропаганду агресивної війни, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України». Метою Доктрини є уточнення засад формування та реалізації державної інформаційної політики, насамперед, щодо протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах розв'язаної нею гібридної війни [15].

Саме з цих формулювань виходять подальші пріоритети державної політики в інформаційній сфері, які визначені у Доктрині. Документ визначає національні інтереси України в інформаційній сфері особи, суспільства та держави. Основною рисою Доктрини інформаційної безпеки 2017 року, яка відрізняється від попередньої від 2009 року, є спроба збалансувати функції органів влади, силових структур у сфері інформаційної безпеки. Також варто відзначити наявність визначень таких окремих понять як «стратегічні комунікації», «урядові комунікації», «кризові комунікації» та «стратегічний наратив».

Основним недоліком Доктрини можна вважати те, що вона не має достатнього правового регулювання потенційного залучення громадянського суспільства до заходів забезпечення інформаційної безпеки. Адже існують такі проекти як «СтопФейк», «Інформнапалм», «Миротворець», «Лінія оборони», які основані на громадських засадах та протистоять російській інформаційній війні, проте, в нормативному вимірі їх співпраця з державою не регламентується.

Окремою групою слід виділити ті Закони, які забороняють контент (або надають державі право його контролювати) країни агресора на радіо, телебаченні та в Інтернет просторі України. Так, 29 березня 2016 року було прийнято Закон України «Про внесення зміни до статті 15 Закону України «Про кінематографію» [16]. Цей Закон забороняє російські фільми, зняті після 2013 року, а також стрічки, які популяризують органи влади держави-агресора. Метою документу було сприяння національній безпеці України і зниження сепаратистських настроїв у суспільстві. 6 жовтня 2016 року було прийнято Закон «Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» щодо уточнення умови розповсюдження програм телерадіоорганізацій у складі універсальної програмної послуги» [17].

16 червня 2016 року був прийнятий Закон України № 1421-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо частки музичних творів державною мовою у програмах телерадіоорганізацій» [18].

Метою Закону є забезпечення у загальному обсязі мовлення кожної телерадіоорганізації не менше 50% національного аудіовізуального продукту. Відповідно до Закону, телерадіоорганізації при здійсненні радіомовлення повинні забезпечувати частку пісень державною мовою в обсязі не менше 35% загального обсягу пісень, поширених протягом доби, а також не менше 35% загального обсягу пісень, поширених у кожному проміжку часу між 7.00 та 14.00 і між 15.00 та 22.00.

У побудові системи інформаційної безпеки, особливо телекомунікаційних мереж, важливе значення має Інтернет. Українське законодавство більше актуалізує питання доступу до Інтернету, а не сам контент. До прикладу, у європейській законодавчій практиці прийнято ряд планів дій та резолюцій, що дають змогу у певній мірі контролювати зміст інформації у мережі Інтернет. 16 травня 2017 року президент України Петро Порошенко підписав Указ № 133/2017, яким увів в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» [19]. Серед іншого, цим Указом було заборонено доступ до таких популярних до того в Україні інформаційних ресурсів як «1С», «В Контакте», «Однокласників», «Яндекс», «Mail.ru» та інших. Також опубліковано список фізичних та юридичних осіб, проти яких застосовані санкції. У списку 1228 фізичних осіб та 468 юридичних.

Дане рішення призвело до шквальної реакції як з боку українського суспільства, так і з боку міжнародних партнерів. Втім, відповідно до даних Служби безпеки України, російські спецслужби ведуть гібридну війну проти населення України, використовуючи у своїх спеціальних інформаційних операціях саме зазначені інформаційні ресурси. Мовиться як про здійснення розвідувальних операцій, так і про активне поширення через такі ресурси антиукраїнських закликів до радикальних протестних акцій з використанням зброї. Керівництво інтернет-ресурсів, що потрапило до санкційного списку, жодного разу не відреагувало на численні звернення Служби безпеки України [20].

Відзначимо, що нині вже не тільки Україна відчуває наслідки діяльності російських кібервійськ. Факти щодо втручання Росії у вибори США та Франції говорять самі за себе. Незважаючи на певну критику цього законодавчого акту, на нашу думку, рішення про блокування російських інтернет-ресурсів в умовах гібридної війни Росії є цілком виправданим. Більше того воно мало б бути прийняте набагато раніше.

У 2017 році Президент України Петро Порошенко підписав Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації» [21]. 23 травня Верховна Рада ухвалила у другому читанні і в цілому законопроект, що встановлює обов'язкову частку україномовного контенту на загальнонаціональних телеканалах в обсязі 75%. Згідно із документом, передачі, фільми й новини, виконані українською мовою, мають становити не менше ніж 75% загальної тривалості передач і фільмів у кожному із проміжків часу між 7:00 і 18:00, а також між 18:00 і 22:00 годинами.

Телерадіокомпанії місцевого мовлення повинні транслювати не менше від 60% ефіру українською мовою. За невиконання вимог телерадіокомпанія сплачує штраф у розмірі 5% від загальної суми ліцензійного збору.

Багато дослідників інформаційного права відстоюють думку про необхідність розробки кодифікованого акта інформаційної безпеки. До прикладу С. Єсімов вважає, що визначення напрямків правового забезпечення інформаційної безпеки потребує системного підходу та правових оцінок з урахуванням опрацювання на основі аналізу законодавства в галузі забезпечення інформаційної безпеки особливостей інформаційних відносин, пов'язаних із забезпеченням інформаційної безпеки, а також впливу на них процесів глобалізації. Багатогранність інформаційних відносин та необхідність їх врегулювання дозволяє зробити висновок про необхідність розробки кодифікованого законодавчого акта про інформаційну безпеку, який би міг бути складовою частиною Інформаційного кодексу України [22].

Висновки. Загалом, не зважаючи на певну розпорошеність, інформаційне законодавство України в останні роки було переглянуто і трансформовано відповідно до нових викликів та загроз. Це дає підстави вважати, що законодавча база у поєднанні із реструктуризацією системи національної безпеки, дозволять створити потужний механізм стримування зовнішньої інформаційної агресії. Разом з тим існують проблеми у забезпеченні цілісного управління та захисту інформаційних ресурсів. У сьогоденній ситуації Україна в цілому, та її Збройні сили зокрема є об'єктами інформаційної агресії з боку Росії.

Разом з тим зауважимо, що побудова законодавства у такій важливій сфері як інформаційна безпека відбувається за принципом надолуження згаяного. Натомість потрібно навчитися стратегічно планувати, прогнозувати дії у даному напрямі. Важливого значення набуває й контроль держави щодо виконання вже прийнятих юридичних норм, повне фінансове й кадрове забезпечення структур, пов'язаних із системою інформаційної безпеки, активізація інституційних реформ, які відповідають нагальним потребам у зазначеній сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інформацію. Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII (з усіма змінами та поправками) [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20170101>.
2. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні. Закон України від 16.11.1992 № 2783-XII [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.
3. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page>.
4. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628>.
5. Цимбалюк В.С., Бабінська А. В. Правове регулювання інформаційної безпеки в Україні: проблеми теорії та практики [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://applaw.knu.ua/index.php/holovna/item/284-pravove-rehulyuvannya-informatsynoyi-bezpeky-v-ukrayini-problemy-teoriyi-ta-praktyky-tyymbaliuk-v-s-babynska-a-v>.

6. Левченко О. В. Нормативно-правове регулювання інформаційної безпеки України: стан та шляхи вирішення проблем / О. В. Левченко. // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил. — 2014. — Випуск 3 (40) — С. 130–135.
7. Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України. Рішення РНБО від 28.04.2014 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-14>
8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України». Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>.
9. Беззуб І. Нова Воєнна Доктрина: керівництво до дії чи декларація? [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1459:bezpeka1&catid=8&Itemid=350.
10. Про Стратегію національної безпеки України. Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/105/2007/ed20150529>.
11. Олександр Турчинов: Нова стратегія національної безпеки — це перший не декларативний, а винятково практичний документ [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.rnbo.gov.ua/news/2094.html>.
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про стратегію кібербезпеки України». Указ Президента України від 15.03.2016 № 96/2016 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>.
13. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України. Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>.
14. Рудь І. Закон про кібербезпеку: основні положення, оцінки експертів та розвиток вітчизняного інформаційного простору [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3137:zakonodavchynovatsiji-v-sferi-informatsijnoji-bezpeki-2&catid=64&Itemid=376
15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України». Указ Президента України від 25.02.2017 № 47/2017 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
16. Про внесення зміни до статті 15-1 Закону України «Про кінематографію». Закон України від 29.03.2016 № 1046-VIII [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1046-19>
17. Про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» щодо уточнення умов розповсюдження програм телерадіоорганізацій у складі універсальної програмної послуги. Закон України від 06.10.2017 № 1663-VIII [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1663-19>.
18. Про внесення змін до деяких законів України щодо частки музичних творів державною мовою у програмах телерадіоорганізацій. Закон України від 16.06.2016 № 1421-VIII [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1421-19>.
19. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)». Указ Президента України від 15.05.2017 № 133/2017 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850>

20. Заява СБУ щодо використання російськими спецслужбами окремих інтернет ресурсів у спеціальних інформаційних операціях. [Електронний ресурс] — Режим доступу: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/2/view/3356#.firc8deT.dpbs>

21. Про внесення змін до деяких законів України щодо мови аудіовізуальних (електронних) засобів масової інформації. Закон України від 23.05.2017 № 2054-VIII [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2054-19>

22. Єсімов С. Шляхи удосконалення нормативно-правового регулювання в сфері інформаційної безпеки [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:IEH_xfZJ2cQJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Nzlubp_2013_11_21.pdf+%&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua.

REFERENCES

1. The Law of Ukraine «*On information*» (1992). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/ed20170101>(in Ukr.).

2. The Law of Ukraine «*On printed mass media (press) in Ukraine*» (1992). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>(in Ukr.).

3. The Law of Ukraine «*On copyright and related rights*» (1993). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/page> (in Ukr.).

4. *The Constitution of Ukraine* (1996). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/ed19960628> (in Ukr.).

5. Tsybaliuk, V.S., & Babinska, A.V. *Legal regulation of information security in Ukraine: problems of theory and practice*. Retrieved from <http://applaw.knu.ua/index.php/holovna/item/284-pravove-rehulyuvannya-informatsiynoyi-bezpeky-v-ukrayini-problemy-teoriyi-ta-praktyky-tsybaliuk-v-s-babynska-a-v> (in Ukr.).

6. Levchenko, O.V. Regulatory and legal regulation of information security of Ukraine: state and ways of solving problems. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho universytetu Povitrianykh syl. (Collection of scientific works of the Kharkiv Air Force University)*, 3(40), 130–135 (in Ukr.).

7. Decision of the National Security and Defense Council «*On measures to improve the formation and implementation of state policy in the field of information security of Ukraine*» (2014). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-14> (in Ukr.).

8. *Military Doctrine of Ukraine* (2015). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (in Ukr.).

9. Bezzub, I. *New Military Doctrine: A Guide to Action or a Declaration?* Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1459:bezpeka1&catid=8&Itemid=350 (in Ukr.).

10. *National Security Strategy of Ukraine* (2015). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/105/2007/ed20150529> (in Ukr.).

11. Oleksandr Turchynov. *A new strategy for national security is the first non-declarative, but exclusively practical document*. Retrieved from <http://www.rnbo.gov.ua/news/2094.html> (in Ukr.).

12. Decree of the President of Ukraine «*On the Strategy of Cybersecurity of Ukraine*» (2016). Retrieved from <http://www.president.gov.ua/documents/962016-19836> (in Ukr.).

13. The Law of Ukraine «*On the main principles of providing cyber security of Ukraine*» (2017) Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (in Ukr.).

14. Rud, I. *The Law on Cybersecurity: Key Provisions, Expert Assessments and Development of National Information space*. Retrieved from http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3137:zakonodavchi-novatsiji-v-sferi-informatsijnoji-bezpeki-2&catid=64&Itemid=376 (in Ukr.).
15. *The Doctrine of information security of Ukraine* (2017). Retrieved from <http://www.president.gov.ua/documents/472017-21374> (in Ukr.).
16. The Law of Ukraine «*On Amendments to Article 15-1 of the Law of Ukraine On Cinematography*» (2016). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1046-19> (in Ukr.).
17. The Law of Ukraine «*On Amendments to the Law of Ukraine «On Television and Radio Broadcasting» concerning the clarification of the conditions for the distribution of programs of broadcasting organizations in the framework of universal program services*» (2017). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1663-19> (in Ukr.).
18. The Law of Ukraine «*On Amendments to Some Laws of Ukraine Regarding Part of Musical Works in the State Language in Programs of Television and Radio Organizations*» (2016). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1421-19> (in Ukr.).
19. Decree of the President of Ukraine «*On the Application of Personal Special Economic and Other Restrictive Measures (Sanctions)*» (2017). Retrieved from <http://www.president.gov.ua/documents/1332017-21850> (in Ukr.).
20. *A Statement of the Security Service of Ukraine on the use of separate Internet resources by Russian special services in special information rehearsals*. Retrieved from <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/2/view/3356#.firc8deT.dpbs> (in Ukr.).
21. The Law of Ukraine «*On Amending Some Laws of Ukraine Concerning the Language of Audiovisual (Electronic) Mass Media*» (2017). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2054-19> (in Ukr.).
22. Yesimov, S. *The ways of improving regulatory and legal regulation in the field of information security*. Retrieved from http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:IEH_xfZJ2cQJ:irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/Nzlubp_2013_11_21.pdf+&cd=5&hl=uk&ct=clnk&gl=ua (in Ukr.).

УДК 930.85

Ветринський І.М.*,

кандидат політичних наук, старший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»,
Київ, Україна. ivietrynskyi@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ПРО ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Розглядаються основні теоретико-методологічні підходи до визначення поняття «цивілізація» як у зарубіжній науковій традиції, так і серед представників вітчизняної науки. Виділено головні напрями дослідження цивілізацій на різних історичних етапах та в рамках різних наукових шкіл. Зокрема, проаналізовано підходи А. Тойнбі, О. Шпенглера, Н. Данилевського, С. Хантінгтона, Ю. Павленка та

* Vietrynskyi I.M., Ph. D. in political science, senior researcher, Institute of world history of National Academy of Science, Ukraine. ivietrynskyi@gmail.com.

TO THE QUESTION ABOUT THE PECULIARITIES OF RESEARCHING CIVILIZATIONS UNDER GLOBALIZATION